

Bildspelsmanus – Ekonomipriset 2022 Bankernas roll vid finanskriser

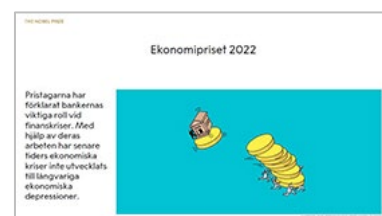
Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

- År 1901 delades Nobelpriset ut för första gången. Det är ett pris i fem kategorier som instiftades av Alfred Nobel. Kategorierna är fysik, kemi, fysiologi eller medicin, litteratur och fred.
- Alfred Nobel valde alltså inte ekonomi som en av priskategorierna. Istället var det Sveriges Riksbank som i samband med sitt trehundraårsjubileum 1968 instiftade ett ekonomipris till minne av Alfred Nobel.
- Priset delades ut för första gången 1969 och heter Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne.
- Ekonomipriset delas ut samtidigt som Nobelpriset under samma högtidliga former den 10 december.
- Ekonomipriset tilldelas den eller de personer (max tre) som utfört ett arbete av framstående betydelse inom ekonomisk vetenskap.
- Pristagarna har analyserat olika samhällsekonomiska problem och hittat sätt för att lösa eller förstå dem.

Ekonomipriset 2022

- De flesta människor har på något sätt kontakt med en bank flera gånger i veckan. De kanske gör betalningar med bankkort eller Swish, eller har pengar sparade på bankens konton. Så är det också för företag.
- I tider av ekonomisk kris finns det risk att banker går omkull och kollapsar. När det sker uppstår det problem i det ekonomiska systemet. Förutom att människor förlorar sina besparingar blir det också svårare att handla och låna pengar. Om det dessutom drabbar flera banker samtidigt blir det svårt för företag att både låna pengar och investera och ta betalt av sina kunder.
- Pristagarnas arbeten har ökat vår förståelse av banker, bankreglering och hur finanskriser bör hanteras. Det har gjort att senare tiders finanskriser kunnat hanteras bättre än den djupa och långvariga depressionen på 1930-talet.

2022 års ekonomipristagare

- Ben S. Bernanke är knuten till The Brookings Institution och har tidigare varit chef för USA:s centralbank, the Federal Reserve.

- Douglas W. Diamond är professor vid University of Chicago men har undervisat på en rad olika universitet både i Europa och i Asien.
- Philip H. Dybvig är professor vid Washington University in St. Louis. På somrarna leder han ett forskningsprogram i Sichuan i Kina.

Bankkriserna ledde till depression

- Ben Bernanke skrev 1983 en artikel där han analyserade den stora depressionen på 1930-talet. Den lamslog världens ekonomier under många år och fick enorma konsekvenser för samhället. Det var först mot mitten av decenniet som världens ekonomier sakta började återhämta sig.
- Innan Bernanke skrev sin artikel trodde de flesta experter att depressionen hade kunnat förhindras om bara centralbankerna tryckt upp mer pengar.
- Bernanke medgav visserligen att det hade hjälpt om mer pengar hade tryckts upp, men att det inte räckte som förklaring till att krisen blev så omfattande.
- Istället visade Bernanke att orsaken till att krisen blev så djup och utdragen var att många människor av rädsla tog ut sina besparingar från banken. Det blev en så kallad bankrusning. Om tillräckligt många människor vill ta ut sina pengar samtidigt räcker bankens reserver inte till för att täcka uttagen, och den tvingas paniksälja tillgångar till stora förluster. I värsta fall drivs banken i konkurs.
- På 1930-talet ledde detta till att en ganska normal lågkonjunktur gick över i en bankkris. De banker som klarade sig blev mer försiktiga med att låna ut pengar till både privatpersoner och företag, som fick svårare att investera. Resultatet blev den värsta lågkonjunkturen i modern historia.

Varför behövs banker?

- De andra två pristagarna, Douglas Diamond och Philip Dybvig, har i sina arbeten, som också publicerades i början av 1980-talet, utvecklat teoretiska modeller som förklarar varför banker finns. Den kunskapen är viktig för att kunna förklara varför en bankkris kan få så stora konsekvenser för samhällsekonomin.
- Banken har två centrala uppgifter – att ta emot pengar från insättare och låna ut pengar till låntagare.
- Den som sparar måste ha möjlighet att snabbt komma åt sina pengar om det skulle uppstå ett behov. Samtidigt behöver den som lånar vara säker på att banken inte helt plötsligt kräver tillbaka sina pengar.
- Banken löser detta åt både sparare och låntagare. Utan banker som skapar möjlighet att spara, låna och betala skulle vårt samhälle inte fungera.

Banker är sårbara för rykten

- Det bankerna gör är viktigt för att vårt samhälle ska fungera. Samtidigt är det ett sårbart system. Ett rykte om att banken inte klarar av sin verksamhet kan göra spararna oroliga. Oavsett om ryktet är sant eller inte kan det leda till att

många vill ta ut sina pengar samtidigt. En bankrusning uppstår.

- Denna sårbarhet beskriver Douglas Diamond och Philip Dybvig i sina arbeten. De presenterar också en lösning på problemet i form av en statlig insättningsgaranti.
- När insättarna vet att staten garanterar deras pengar behöver de inte skynda till banken så fort ett rykte om en bankrusning sprids. Rusningen stoppas innan den ens kommit i gång.

Banken övervakar låntagarna men vem övervakar bankerna?

- Douglas Diamond beskrev i en artikel från 1984 en annan av bankernas viktigaste uppgifter, nämligen att övervaka låntagarna och deras investeringar.
- Banken övervakar låntagarna och ser till att de sköter sina investeringar. De gör en första kreditbedömning och kontrollerar sedan hur det går med investeringen. På det sättet minskar samhällets kostnader genom att det blir färre konkurser.
- Men om bankerna övervakar låntagarna – vem övervakar då bankerna? Enligt Diamonds skulle bankerna på sikt förlora mycket av sina utlånade pengar om de misskötte sin kontroll av låntagarna. Det ligger därför i bankens eget intresse att övervaka låntagarna, så att banken inte gör stora förluster.
- Sättet banker är organiserade på, menar Diamond, gör därför att de inte behöver övervakas av insättarna.

Grunden för modern reglering

- Douglas Diamonds och Philip Dybvigs arbeten om bankernas betydelse och deras sårbarhet har lagt grunden för hur stater på bästa sätt reglerar banker och skapar stabila ekonomiska system.
- Genom Ben Bernankes analyser av 1930-talets kriser kan vi idag dessutom undvika att göra allvarliga misstag i samband med ekonomiska kriser.
- Pristagarnas arbeten har legat till grund för hur många stater har agerat i samband med den ekonomiska kris som hotade att bryta ut i och med coronapandemin 2020.
- Med hjälp av deras forskning är samhället idag bättre rustat att klara ekonomiska kriser och undvika långvarig ekonomisk depression.

“The world was incredibly lucky to have Ben Bernanke sitting in the Federal Reserve.”

- Under en telefonintervju med Douglas Diamond, i samband med tillkännagivandet av ekonomipriset 2022, berättar han om glädjen över att belönas med priset tillsammans med Philip Dybvig and Ben Bernanke.
- Angående finanskrisen 2007 säger Diamond att världen var otroligt lyckligt lottad, eftersom det var Ben Bernanke som var chef för den amerikanska centralbanken.

